

Claudin, Carillo ve İspanya Komünist Partisi

Fernando Claudin, 1964'e kadar İspanya Komünist Partisinin Merkez Komite üyesiydi. Teorik anlaşmazlıklar nedeniyle bu partiden ayrıldı. Burada sunduğumuz yazısı ilkin **Ruedo İberico**'da, sonra, 1971'de, **New Left Review**'da yayımlandı. Dönem, öncelikle İspanya Komünist Partisi açısından, ama aynı zamanda dünya Komünist hareketi açısından, oldukça kritik bir dönemdi. Eski Komintern partileri SBKP'ye karşı yeni yeni tavır almaya başlamışlardı ve bu eğilim giderek bugünün Avrupa-komünizmi akımına varacaktı. Ama yetmişlerin başlarında, bugün varılmış olan noktaları görmek bir hayli güçtü. Claudin'in İspanya Komünist Partisi içinde beliren ayrılık üzerine o günlerde yaptığı inceleme ve değerlendirme, daha sonraki olaylar ve olgularca büyük ölçüde pekiştirildi ve doğrulandı. Bu bakımdan, yazının ilginç yanı, İspanya Komünist Partisinin kendi gelişmesinden çok, SBKP ile başka komünist partiler arasındaki ilişkilerle bağlantılı.

Claudin'in yazısında çizilmiş çerçeve içinde Carillo'nun oynadığı rol, birçok bakımlardan tipiktir. Özellikle bugünkü perspektifte bakığımızda, Carillo'nun çizdiği çizginin özünde bir hayli mekanik bir seyir geçirmiş olduğu görülüyor. Belirli bir konumda yer alan bir Komünist Parti yetkilisi; yaşadığı dönemin özgül tarihinin karşısına çıkardığı sorunlara birtakım çözümler bulmaya çalışıyor. Tavır alışlarının değişmeyen özelliği, **uzlaşmacı karakteri** diyebiliriz. Oysa, olayın bugün ulaştığı sonuçlara bakılınca, Carillo'nun çok özgün, kaynağı sağdan da gelse, birtakım konularda çok cesur ve açık sözlü olduğu izlenimi edinilebilir. Hatta sanırız bu izlenimi edinenler çoğunluktadır. Şimdi biz, Claudin'in son derece nesnel değerlendirmesi bağlamında, Carillo'da cisimleşen ve onu belki de edilgin bir aktör gibi kullanan bu eğilimi anlamaya çalışacağız.

Claudin'in sunduğu kısa tarih içinde, Carillo'nun Avrupa-komünizmine nasıl **itildiğini** görüyoruz. 1960'ların başlarında, henüz Çekoslovak sorunu ortada yokken, Carillo, Sovyetler Birliği'nin yapısını araştırmaya hiç de niyetli değil. Kruşçev'in getirdiği Stalin eleştirisiyle yetiniyor, Stalinizmi daha derinlemesine analiz etmek isteyenleri «anti-Sovyetik» oldukları gerekçesiyle partiden uzaklaştırıyor. Bu davranışlarıyla Carillo, Komintern geleneğinden gelen herhangi bir parti önderinden, herhangi bir biçimde farklı değil. Tutum aynı, kullanılan sözler, gerekçeler aynı.

Belli ki Carillo'yu sıkıştıran, İspanya'nın iç durumudur. Bu da yalnız Carillo'nun sorunu değil, bütün Komünist Partilerin ortak sorunu. Soğuk Savaş boyunca, bütün dünyaya, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin nasıl anti-demokratik, baskıcı bir rejim olduğu anlatılmış. Özellikle Carillo gibi demokratik bir mücadeleyi yürütmekle yükümlü bir önder, bu durumda, ters bir konum içinde kalıyor; çünkü kendi ülkesinde demokrasiyi savunurken, «Ya Sovyetler Birliği'nde ne oluyor?» diye soranlara da, orada olanın haklılığını kanıtlamak durumunda. Kaldı ki, Komintern'in katı bağlarını hâlâ duyan bu Komünistler, Sovyetler Birliği'nde aksayan şeylerin ne olduğunu ve niçin

aksadığını bile rahatlıkla tartışacak serbestliğe sahip değiller. Çünkü Sovyetler Birliği açısından, böyle aksaklıkların varlığı ve birtakım somut koşullarla bağlantılı olarak açıklanması, haklı gösterilmesi, sözkonusu bile değil; beklenen, bunun olabilecek en iyi durum olduğunun, daha iyisinin olmayacağını, sosyalizmin bu demek olduğunun söylenmesi. Ama böyle bir zorunluluk karşısında, Avrupa'daki herhangi bir Komünist Partisinin kitleleri saflarına kazanmak konusunda kayda değer bir ilerleme yapması mümkün değil.

Kruşçev'in Yirminci Kongredeki açıklamaları, işte bu koşullar içinde ve bu koşullardan ötürü, bir kurtarıcı oluyor: Gerek Sovyetler Birliği, gerekse Avrupa'daki Komünist Partiler için. Bu açıklama sayesinde, sosyalizmin Stalin uygulamasından daha iyi bir şey olabileceği ilk olarak kabul ediliyor. Stalinist modelin, herkesin uyması gereken tek model olmadığı kabul ediliyor. Varolan durumun, düzeltilmesi gereken bir durum olduğu kabul ediliyor.

Böyle bir özleştiriyi yapmak, Sovyetler Birliği açısından normal. Şüphesiz, Avrupa'daki Komünist Partiler için biraz tuhaf bir durum. Çünkü o zamana kadar Stalinizmi savunan bütün bu partiler, şimdi birdenbire Stalinizmi yermek durumunda kalıyorlar. Ancak, burada bir önemli sorunda, Stalinizmin nasıl yerileceği.

Bu konuda şimdiye kadar çok şey söylendi. Kruşçev'in yaptığı açıklamanın Marksist bir analiz olmadığı, Stalin'in sağdan eleştirisi olduğu, dolayısıyla getirdiği görece serbestliğin, sağdan üretilmiş fikirlerle yarayacak bir serbestlik olduğu, son olarak da, pratikte, Stalinist uygulamanın kaba yanını ortadan kaldırmasına karşılık, köklü bir değişiklik getirmediği söylendi. Bunların üstünde daha fazla durmayalım.

Birçok benzeri gibi, sorunların derinine inmeyi göze alıp, bu sayede sorunların önüne geçmeyi de başaramayan bir Komünist önder olan Carillo, olanla yetinmeyi seçiyor. Kruşçev'in açıklamasını bir garanti olarak görüyor. Gene benzeri birçok Komünist önder gibi, özgürlükçü Kruşçev'in Macaristan müdahalesini sineye çekmek durumunda kalıyor. Bu olayda, «karşı-devrimci» denebilecek güçlerin bazı görünür eylemleri vardı. Dolayısıyla birçok Komünist, hareketin bu tür eylemleri bir hayli aşmış olmasını görmezlikten gelerek, müdahaleyi sindirmeyi başardı. Carillo da onlardan sadece biri. Bu olayı da sessizlik içinde geçiriyor ve sosyalizmin demokratik olacağı yolunda, Kruşçev'in verdiği garantiye inanmakta devam ediyor.

Garanti sahibi Kruşçev'in kendisinin günün birinde ortadan çekilivermesi Carillo'yu herhalde Macaristan müdahalesinden daha fazla tedirgin etmiştir. Gene de, bu yeni gelişmeler eskilere oranla daha umut verici. Kruşçev yönetimden devriliyor, ama, Stalin zamanında yönetimin yakınından veya uzağından geçmesi hoş gitmemiş kişileri gibi topyekün yok olmuyor, eceliyle ölüyor, filan. Yeni yönetim, Kruşçev'in liberalliğine pek aykırı hareket etmeyecek gibi. Bütün bunların verdiği rahatlıkla Carillo İspanya'da bazı şeyler söylüyor, Sovyet sosyalizminin de daha demokratlaşacağını vaad etme cesaretini buluyor kendinde. İşte bu anda, son felâket geliyor başına (ve tabii, başka birçok Komünistin başına): Çekoslovakya'nın işgali.

Claudin, bu sırada Sovyetler Birliği'nde olan Carillo ile İbarruri'nin müdahaleyi önleme çabalarını epey eğlenceli bir şekilde anlatı-

yor. Suslov'un bu düzeyde bir konuşmada, Pravda'nın başmakalesi dışında söylemeye değer bir söz bulmaması, fazla sıkıştırılınca da, «küçük parti» olan İspanya Komünist Partisi yüzünden koca Sovyet Devletinin çıkarlarının tehlikeye atılmayacağı oldukça ilginç. Sovyet tavrı böyle de, Carillo'nun da, Çekoslovakya müdahalesine karşı çıkarken, böyle bir taktik tema tutturması, yani, kendi partisinin İspanya'daki durumunun sarsılması kaygısını öncelikle dile getirmesi bundan daha az ilginç değil.

Çekoslovakya felâketinden sonra, Carillo'nun artık Sovyetlerle iyi geçinmesi mümkün değildir. Çekoslovakya'ya müdahaleyi haklı göstererek, hattâ bu konuda susarak, kendi ülkesinde söz söylemesine imkân kalmamıştır. Böylece Carillo, altmış sekizden bu yana benimsediği, Sovyetlere karşı muhalefet tavrını kendi seçmiyor, zorla itiliyor oraya. Şimdi, bu yeni konumunun hakkını vermek durumundadır. Ama bu konum da çelişkilerle dolu.

Carillo, bugünkü yerine, kendi iradesinden çok, Sovyetler Birliği ile İspanya'nın dinamiği arasına sıkışmış olmanın gerekleri sonucunda geldi. Ama Carillo'nun «İspanya'nın dinamiği» dediğimiz bu şey karşısındaki tavrı nereden oluşuyor? Claudin'in yazısında anlatılan «evrimci» burjuvazi ile anti-Franco geniş cephe kurma stratejilerinin temeli ne? Aslında bütün bunlar da evrensel Sovyetik tezler; nitekim, bu konularda iki Komünist Partisi arasında hiçbir görüş ayrılığı olmadı. Avrupa Komünist Partilerinin devrimci stratejileri terketmelerinde Sovyetlerin rolü vardır. «Barış içinde bir arada yaşama» ile «barışçı geçiş» temaları birbirine denk düşer. Burada, devrimi silâhla özdeşlemeye hiç niyetimiz yok; bu konuyu genişlemesine tartışmanın yeri de burası değil. Ama bu evrimci terimler içinde konmuş bir «geçiş» in tamamen sağ bir kavrayıştan kaynaklandığı çok açık. Dolayısıyla, sonunda «Avrupa-komünizmi» olarak ortaya çıkan eğilimin, doğrudan doğruya kökenden doğduğu ve anlayışın temelinde yatan evrimciliğin, kendisine safra olan ve zaten koflaşmış kavramlardan vazgeçmekten ibaret olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Böylece Carillo, temelinde Sovyet kökenli olan stratejisini, Sovyetlerle kesin çatışma halinde uygulamaya koymak durumunda kalıyor. Bu kutuplaşmanın iki ögesi arasındaki çatışma, Çekoslovakya olayıyla son bulmuş değil elbette. Parti içinde doğan muhalefete Sovyetler elden gelen yardımı yapıyor. Bunlar da hayli eğlenceli. Sovyetler Birliği'nde oturan İspanyol parti militanları türlü faaliyetler düzenliyor, bildiriler, yayınlar girila gidiyor. Bu yayınlarda söylenenler de, «Sovyetler Birliği Komünist Partisinin hiçbir Komünist Partisinin iç işlerine müdahale etmediği».

İç savaş sıralarında, İspanyol Komünist Partisinin Stalin'le ters düşen yönetimini tasfiye etmek, Stalin için hiç güç olmamıştır. Dokuz yüz altmışların sonlarında ise, konjonktür artık değişik. Carillo, bütün bu çabalara karşın egemenliğini elden bırakmadı. Ama geçen sürtüşmelerde, Sovyetlere karşı daha bir bilendi de. Ve bu arada Avrupa Komünist Partileri arasında Carillo'nunkine benzer eğilimler yaygınlaştığı için, yeri de sağlamlaşmış oldu.

Bu yeni yerinde Carillo, çok özgün, çok alışılmadık gibi görünüyor. Oysa Carillo kendisi yürüyerek gelmedi bu noktaya. Koşullar,

ayağının altındaki halıyı buraya çektiği için geldi, sadece halının üstünde dengesini kaybetmemeye çalışarak.

Carillo, bir komünist olarak, belli ki ta içinden sindirmediği birçok şeyi güler yüzle kabul etmek zorunda kalmıştı. Şimdi vardığı noktada da bundan farklı davranmadığı söylenebilir. Bugünün gereğini yerine getiriyor: «Leninizm», değerli ittifakı aranan «evrimci» burjuvaziye ters geliyorsa, parti programından «Leninizm» çıkarılmalıdır. «Proletarya diktatörlüğü» elbette çıkarılmalıdır. Sözün kısası, «evrimci», dolayısıyla «ilerici» olduğu bir kez parti tarafından ilân olunmuş olan burjuvaziye hoş gelmeyen ne varsa, çıkarılmalıdır. Burada da kararı verecek olan, aslında Carillo değil. Kararı başkaları veriyor, Carillo yerine getiriyor. Daha önce yaptığından farklı bir şey yok. Bu arada, kendi partisi içinde yeni «kutsal» çizgiye karşı çıkanlara karşı ne yapılacağını da, Carillo, kendi demokrasi-öncesi politik faaliyetlerinden biliyor.

Carillo değişmemiş olabilir. Ama aradan geçen bunca yıl içinde, tarihte birçok şey değişti. İspanya'da olsun, Avrupa-komünizmini benimsemiş başka Komünist Partilerin ülkelerinde olsun, yönetimlerin sağ gerekçelerle benimsemek — hiç değilse söz düzeyinde benimsemek — zorunda kaldıkları demokrasinin, parti içinde daha sol görüşlerin söz hakkı kazanması sonucunu vermesi, bizim bu gidişten umduğumuz en olumlu vargı.

Son olarak, Carillo ve yönetimindeki İspanya Komünist Partisinin serüvenini anlatacak bu yazıyı yazan Fernando Claudin'in geçmişi üstüne de birkaç söz söyleyelim. İç Savaş öncesinde, Claudin, Komünist Gençlik örgütünün önderiydi (aynı yıllarda Carillo sosyalist gençlik örgütünde yönetimdeydi). İç Savaş sıralarında Claudin Merkez Komite'ye atandı. 1947'de Politbüroya, 1956'da ise Parti Sekreteryasına geldi. 1964'de, yönetimle ters düşerek (Stalinizmin ve Sovyetler Birliği'nin Kruşçev-öncesi olduğu gibi, Kruşçev-sonrası yapısının da eleştirilmesini istediği için) partiden ayrıldı. Bir Komünist militan ve bir Komünist düşünür olarak, ilginç bir tarih.

Claudin'in bu yazısından sonra, Santiago Carillo'nun en son yazdığı kendi kitabının bir özetini veriyoruz. Kitapta, teorik analiz niteliğinde çok bir şey olmadığı için, kitaptan bölüm vermek ya da özet içinde, canalcı bölümleri uzun alıntılarla sunmak yerine, daha kestirme bir özet sunarak, ne gibi konuların ele alınıp ne gibi genel sözler söylendiği konusunda bir fikir vermeye çalıştık. Bu kitap, bizce, içinde söylenenlerin derinliği, doğruluğu v.b. açısından değil, sadece, bu sözleri bir Komünist Partisinin yöneticisi ve temsilcisi söylediği için önemli. Özet, Carillo'nun kaleminde dile gelen, Avrupa-komünizminin artık oldukça alışılmış temalarını, açıklama tarzlarını, akıl yürütme biçimlerini yeterince gösteriyor. ■